

Lagutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om Rättstjänstverket och till vissa lagar som har samband med den

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om Rättstjänstverket och till vissa lagar som har samband med den (RP 30/2023 rd): Ärendet har remitterats till lagutskottet för betänkande.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- regeringsråd Maaria Rubanin, justitieministeriet
- finansråd Janne Öberg, finansministeriet
- referendarieråd Terhi Arjola-Sarja, riksdagens justitieombudsmans kansli
- referendarieråd Juho Lehtimäki, Justitiekanslersämbetet
- direktör Esa Kyllästinen, Östra Finlands rättshjälps- och intressebevakningsdistrikt
- direktör Lasse Fager, Sydvästra Finlands rättshjälps- och intressebevakningsdistrikt
- professor Olli Mäenpää.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- inrikesministeriet
- Södra Finlands rättshjälps- och intressebevakningsdistrikt
- Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata
- Ålands landskapsregering
- Förhandlingsorganisationen för offentliga sektorns utbildade FOSU rf
- Förbundet för den offentliga sektorn och välfärdsområdena JHL rf
- Personalföreningen vid Justitieförvaltningen PJF rf.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår att det stiftas en ny lag om Rättstjänstverket och att det görs ändringar i lagen om ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning, rättshjälpslagen och samiska språklagen. Lagen om statens rättshjälps- och intressebevakningsdistrikt föreslås bli upphävd.

Betänkande LaUB 4/2023 rd

Enligt propositionen inrättas det ett nytt ämbetsverk för ordnande av tjänster inom rättshjälp, allmän intressebevakning, ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning. De nuvarande sex statliga rättshjälps- och intressebevakningsdistrikten läggs ned och deras uppgifter överförs till det nya ämbetsverket. Dessutom föreslås det att de centralförvaltningsmyndighetsuppgifter som sköts av justitieministeriet och som gäller rättshjälps- och intressebevakningsdistrikten överförs till det nya ämbetsverket. Den lagberedning och strategiska planering som gäller ämbetsverket ska fortsättningsvis skötas av ministeriet.

Syftet med propositionen är att förtydliga justitieministeriets uppgifter och ordna de administrativa tjänsterna så att de bättre än tidigare stöder rättshjälpens, den allmänna intressebevakningens, den ekonomiska rådgivningens och skuldrådgivningens verksamhet. Ändringarna gäller uppgifterna inom stöd- och förvaltningstjänster, som enligt förslaget koncentreras till centralförvaltningen vid det ämbetsverk som inrättas. Tjänsterna inom rättshjälpens, den ekonomiska rådgivningens och skuldrådgivningens samt inom den allmänna intressebevakningen kommer fortsättningsvis att tillhandahållas på samma grunder som tidigare vid de nuvarande rättshjälps- och intressebevakningsbyråerna. Det föreslås inte heller några ändringar vad gäller byråernas verksamhetsställen. Den personal som ska ha hand om förvaltningen och stödtjänsterna vid det nya ämbetsverket kommer också framöver att vara placerad på olika orter runt om i landet.

Lagen om ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning föreslås bli ändrad så att bestämmelserna om ordnande av tjänster överförs till den nya lagen om Rättstjänstverket. Enligt förslaget införs dessutom tekniska ändringar i rättshjälpslagen och samiska språklagen.

Propositionen hänför sig till statens budgetproposition för 2024 och avses bli behandlad i samband med den.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2025.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

Propositionen gäller inrättandet av ett riksomfattande Rättstjänstverk. Till verket överförs uppgifterna från statens rättshjälps- och intressebevakningsdistrikt och de centralförvaltningsmyndighetsuppgifter som sköts av justitieministeriet. I och med reformen upphör de nuvarande sex statliga rättshjälps- och intressebevakningsdistrikten att existera.

Enligt regeringens proposition (s. 11) är det viktigaste målet med propositionen att för klienterna inom rättshjälpens och intressebevakningen samt den ekonomiska rådgivningen och skuldrådgivningen på längre sikt tillhandahålla service som är enhetligare på riksnivå, som är av bättre kvalitet och som är lättare tillgänglig. En enhetlig utveckling av tjänsterna underlättas enligt propositionen väsentligt när de stöd- och förvaltningstjänster som verksamheten förutsätter produceras centraliserat. Avsikten är att det nya ämbetsverket ska sköta såväl ekonomiförvaltningen och den operativa styrningen som personalförvaltningen. Dessa uppgifter är i nuläget uppdelade på sex distrikt och flera olika enheter vid justitieministeriet.

Betänkande LaUB 4/2023 rd

Syftet med reformen är också att förtydliga justitieministeriets roll. Efter reformen kan ministeriet koncentrera sig på den strategiska planeringen av tjänsterna inom rättshjälpen, intressebevakningen, den ekonomiska rådgivningen och skuldrådgivningen samt på lagberedningen och det internationella samarbetet (se RP, s. 11).

Reformen riktar sig till uppgifterna inom stöd- och förvaltningstjänster, som samlas vid det ämbetsverk som inrättas. Tjänsterna inom rättshjälpen, den ekonomiska rådgivningen och skuldrådgivningen samt inom den allmänna intressebevakningen kommer fortsättningsvis att tillhandahållas på samma grunder som tidigare vid de nuvarande rättshjälps- och intressebevakningsbyråerna. Till denna del medför propositionen inga ändringar.

I propositionen föreslås det att det stiftas en lag om Rättstjänstverket (lagförslag 1). Samtidigt upphävs den gällande lagen om statens rättshjälps- och intressebevakningsdistrikt (477/2016).

Den föreslagna lagen innehåller bestämmelser om det nya ämbetsverkets ställning och uppgifter. Det nya ämbetsverket övertar ordnandet av de tjänster inom rättshjälpen, den ekonomisk rådgivningen och skuldrådgivningen samt den allmänna intressebevakningen som för närvarande sköts av rättshjälps- och intressebevakningsdistrikten. Bestämmelser om ordnandet av tjänster finns i den lag om statens rättshjälps- och intressebevakningsdistrikt som upphävs. Bestämmelser om ordnandet av tjänster finns också i lagen om ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning (813/2017) och upphävs genom en ändring av den lagen (lagförslag 2). Bestämmelserna tas in i den nya lagen och ändras så att de motsvarar verksamheten vid det riksomfattande ämbetsverk som föreslås inrättas.

Rättshjälpsbyråerna och intressebevakningsbyråerna samt Ålands rättshjälps- och intressebevakningsbyrå kvarstår i sin nuvarande form avseende sina uppgifter. Bestämmelser om byråernas verksamhetsställen utfärdas fortsättningsvis genom förordning av justitieministeriet, och avsikten är inte att ändra dessa i samband med inrättandet av ämbetsverket. Enligt propositionen kommer den personal som har hand om förvaltningen och stödtjänsterna vid det nya ämbetsverket också framöver att vara placerad på olika orter runtom i landet. För att klargöra rättshjälpsbyråernas och intressebevakningsbyråernas språkliga ställning, utfärdas bestämmelserna om deras verksamhetsområden genom förordning av statsrådet.

Genom propositionen ändras också samiska språklagen så att det ämbetsverk som ska inrättas fogas till lagens tillämpningsområde (lagförslag 4). Dessutom görs vissa tekniska korrigeringar i rättshjälpslagen och bestämmelserna om rättshjälpsbyråernas rätt att få uppgifter preciseras (lagförslag 3).

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2025.

Lagutskottet anser att propositionen och dess syften är viktiga. Utskottet har redan tidigare välkomnat att ett nytt ämbetsverk inrättas. Utskottet har i sitt betänkande om redogörelsen för rättsvården (LaUB 31/2022 rd, s. 16) lyft fram att ett av de åtgärdsförslag som nämns i redogörelsen är att det inrättas en rättshjälps- och intressebevakningsmyndighet. Lagutskottet har i sitt betänkande hänvisat till sina tidigare ställningstaganden och uttalat sitt stöd för åtgärdsförslaget (se LaUU 24/2022 rd, LaUU 18/2022 rd, LaUU 3/2020 rd och LaUU 5/2019 rd). Utskottet har i sitt betän-

Betänkande LaUB 4/2023 rd

kande konstaterat att inrättandet av en central myndighet bland annat bedöms förbättra möjligheterna att för klienterna inom rättshjälpen, intressebevakningen samt den ekonomiska rådgivningen och skuldrådgivningen producera mer lättillgängliga, på riksnivå samordnade tjänster med bättre kvalitet.

Utskottet anser också att det nya ämbetsverkets namn, "Rättstjänstverket" är lämpligt. Namnet kan uppfattas brett, men det är motiverat med tanke på att ämbetsverket utöver rättshjälp och intressebevakning också har till uppgift att ordna ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning. Ett namn som till sitt innehåll är omfattande är också motiverat med tanke på att det föreslagna ämbetsverkets uppgifter enligt den utredning som utskottet fått sannolikt utvidgas under de närmaste åren, i och med att medlingen i brott- och tvistemål i enlighet med regeringsprogrammet överförs till justitieministeriets förvaltningsområde.

Sammantaget sett anser utskottet att propositionen behövs och fyller sitt syfte. Utskottet tillstyrker lagförslagen utan ändringar, men med följande anmärkningar.

Resurser

Propositionen hänför sig till statens budgetproposition för 2024 och avses bli behandlad i samband med den. Propositionens ekonomiska konsekvenser beskrivs i avsnitt 4.2.2 (RP, s. 12—13).

De ekonomiska konsekvenserna riktar sig för rättshjälpen, den ekonomiska rådgivningens och skuldrådgivningens del till centralförvaltningen. Propositionen medför inga ekonomiska konsekvenser i fråga om rättshjälps- och intressebevakningsbyråerna (se RP, s. 12).

I propositionen uppskattas att det behövs en arbetsinsats på sammanlagt 62 årsverken för Rättstjänstverkets centralförvaltning. Av den helheten ska resurser motsvarande cirka 34 årsverken täckas genom ett anslag som riktas till rättshjälps- och intressebevakningsdistriktens stöd- och förvaltningstjänster. År 2022 uppgick anslaget till cirka 2 600 000 euro. Anslaget ingår i statsbudgeten under moment 25.15.01 Rättshjälps- och intressebevakningsdistriktens omkostnader. Från moment 25.01.01 Justitieministeriets omkostnader överförs ett anslag som är bundet till centralförvaltningens uppgifter och som beräknas uppgå till cirka 1 463 000 euro. Det motsvarar personalkostnaderna för cirka 14 årsverken och omfattar dessutom ett anslag för utbildning inom rättshjälps- och intressebevakningsdistriktet.

Inrättandet av ämbetsverket förutsätter enligt propositionen dessutom en resursökning på 14 nya årsverken. Lönekostnader och andra kostnader för personal, informationssystem och lokaler förleder utgifter på cirka 1 583 000 euro, vilka riktar sig till moment 25.15.01 Rättshjälps- och intressebevakningsdistriktens omkostnader.

Behovet av extra personal beror enligt propositionen på de uppgifter som hänför sig till bokföringsenheten och på de lagstadgade förvaltningsuppgifterna, för vilka det varken inom justitieministeriet eller inom distriktets förvaltning finns tillräckliga personalresurser eller tillräcklig kompetens. Till dessa uppgifter hör bland annat uppgifter som anknyter till informationshantering, dataskydd och informationssäkerhet samt uppgifter som anknyter till IKT-sakkunskap, dataanalys, rapportering, kommunikation, upphandling och riskhantering.

Betänkande LaUB 4/2023 rd

Enligt utredning till utskottet saknas det i nuläget ett flertal synnerligen viktiga uppgiftsbeskrivningar vid rättshjälps- och intressebevakningsdistrikten. Det är således nödvändigt att ytterligare resurser riktas till dessa uppgifter, oberoende av om det inrättas ett riksomfattande ämbetsverk eller inte. Utskottet anser utifrån den inkomna utredningen att det är motiverat och ändamålsenligt att tilläggsresurserna genomförs på det sätt som föreslås när verket inrättas. Det är i princip positivt att resurserna för aktörerna inom rättsvården också stärks i och med genomförandet av den nu aktuella reformen och de anslag som anvisas för den.

Det kan vara svårt att på förhand bedöma den arbetsinsats och de resurser som krävs när ett nytt ämbetsverk inrättas. Utskottet anser därför att det är viktigt att man noggrant följer det nya ämbetsverkets resurser. Trots de i och för sig motiverade tilläggsresurserna till centralförvaltningen är det med tanke på de medborgare som använder tjänsterna viktigt att särskilt också se till att rättshjälpsbyråernas och intressebevakningsbyråernas resurser är ändamålsenliga och att centralförvaltningens roll framför allt är att främja en effektivare och ändamålsenligare produktion av förvaltnings- och stödfunktioner än för närvarande.

Verksamhet på flera orter

Enligt propositionen är avsikten att centralförvaltningens uppgifter ska skötas på flera orter, så att tjänsteställena för tjänstemännen är placerade på olika håll i landet vid ämbetsverkets verksamhetsställen. I nuläget arbetar den administrativa personalen inom några av rättshjälps- och intressebevakningsdistrikten på olika orter, och i praktiken har det visat sig att uppgifterna också kan skötas decentraliserat (se RP, s. 18).

Enligt uppgift från justitieministeriet är syftet med tjänsteställen på flera orter att personalen inom ämbetsverkets centralförvaltning inte placeras vid ett enda verksamhetsställe på en och samma ort, utan uppgifterna sköts på olika håll i landet vid de verksamhetsställen som ämbetsverket har. Det ger möjlighet att vid rekryteringen av ny personal beakta personens egna önskemål om tjänsteställets placering. På det sättet kan man få sökande från olika delar av landet och stödja människors möjligheter att få jobb på olika orter runtom i landet.

Sammantaget sett anser utskottet att den lösning som avses i propositionen gällande verksamhet på flera orter är ändamålsenlig. Lösningen är motiverad både med tanke på tillgången till arbetskraft och allmänt med tanke på regionala aspekter.

Övrigt

De sakkunniga lyfte också fram frågor som gäller tillsynen och behandlingen av klagomål.

Utskottet påpekar för tydlighetens skull att det i lagförslagen inte föreslås några ändringar i bestämmelserna om klagomål och tillsyn. Enligt erhållen utredning förblir det grundläggande uppbygget i fråga om klagomål och tillsyn. I lagförslaget om Rättstjänstverket koncentreras förvaltningen till en enda riksomfattande centralförvaltning, som har hand om de uppgifter som i nuläget sköts vid den administrativa enhet som finns inom varje rättshjälps- och intressebevakningsdistrikt. Till dessa uppgifter hör bland annat behandlingen av klagomål. Det bedöms dock att situationen kommer att förenklas i och med reformen, både för medborgarnas och laglighetsöver-

Betänkande LaUB 4/2023 rd

vakningens del, eftersom klagomål i ärenden som kräver förvaltningens ställningstagande i fortsättningen för rättshjälps- och intressebevakningsbyråernas del behandlas av en aktör. Gränsdragningen när till exempel ett klagomål som gäller intressebevakning hör till Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata eller Rättstjänstverket måste i vissa situationer fortfarande utredas från fall till fall. Enligt erhållen utredning är det dock enklare att utreda ett ärende när det finns färre aktörer. Det gör det lättare att skapa fungerande rutiner för behandlingen av klagomål och mellan myndigheterna komma överens om förfaranden som garanterar medborgarnas rättskydd. Utskottet förhåller sig positivt till detta.

Enligt den utredning som utskottet fått stärks också riskhanteringen och den interna revisionen i det nya ämbetsverket. Dessa uppgifter kan genom att de samlas till en enda enhet skötas mer systematiskt än i nuläget. Nu sköts dessa uppgifter vid justitieministeriet och inom de sex distrikten. Avsikten är också att det ska riktas mer resurser än tidigare till riskhantering och övervakning av risker, vilket gör det möjligt att ta i bruk effektivare metoder än tidigare för att minska riskerna och skadorna. Utskottet anser att det är motiverat att stärka övervakningen och hanteringen av risker.

Enligt propositionen överförs centralförvaltningsmyndighetsuppgifterna till Rättstjänstverket. Lönebehörigheten och uppgiften som förhandlingsmyndighet för tjänstekollektivavtal förblir dock i initialskedet kvar hos justitieministeriet. Dessa uppgifter ska överföras till ämbetsverket först när ämbetsverkets verksamhet har etablerats (se RP, s. 17).

I samband med projekt som gäller ämbetsverk inom justitieministeriets förvaltningsområde har uppgifter i anslutning till lönebehörighet och förhandlingar om tjänstekollektivavtal enligt justitieministeriet i allmänhet blivit kvar hos ministeriet under en övergångsperiod. Så har man gjort till exempel i samband med inrättandet av Åklagarmyndigheten, Domstolsverket och Utsökningsverket. Förfarandet kan underlätta initialskedet för ämbetsverkets verksamhet. I ljuset av de uppgifter som fås anser lagutskottet att den lösning som föreslås är motiverad.

DETALJMOTIVERING

1. Lagen om Rättstjänstverket

1 kap. Rättstjänstverkets uppgifter och organisation

9§. Tjänster vid Rättstjänstverket. Paragrafen innehåller bestämmelser om tjänsterna vid Rättstjänstverket. Enligt paragrafens 2 mom. ska det vid rättshjälpsbyråerna finnas ett ledande offentligt rättsbiträde samt ett behövligt antal andra offentliga rättsbiträden, ekonomi- och skuldrådgivare och övrig personal. Vid intressebevakningsbyråerna ska det finnas en ledande allmän intressebevakare samt ett behövligt antal andra allmänna intressebevakare och övrig personal. Vid Ålands rättshjälps- och intressebevakningsbyrå ska det finnas ett ledande offentligt rättsbiträde och ett behövligt antal andra anställda.

I enlighet med vad som anförts ovan avviker bestämmelserna om tjänster vid Ålands rättshjälps- och intressebevakningsbyrå från bestämmelserna om andra tjänster. I bestämmelserna föreslås

Betänkande LaUB 4/2023 rd

dock inga ändringar jämfört med den gällande regleringen, utan bestämmelsen överförs som sådan från 3 § i lagen om statens rättshjälps- och intressebevakningsdistrikt (477/2016) till den nya lagen. Lagutskottet anser utifrån inkommen utredning att den lösning som föreslås är motiverad. På Åland är befolknings- och klientunderlaget klart mindre än i de områden som hör till de andra byråerna, och därför är det ändamålsenligt att bestämmelserna är annorlunda i fråga om Åland. Vid mindre byråer kan det vara nödvändigt att använda kombinerade tjänster för att tjänsterna för klienterna ska kunna ordnas ändamålsenligt. Det är därför inte nödvändigt att för mindre byråer utfärda lika detaljerade bestämmelser om tjänsterna som för andra byråer.

Enligt paragrafens 3 mom. utfärdas bestämmelser om behörighetsvillkoren för offentliga rättsbiträden, ekonomi- och skuldrådgivare samt allmänna intressebevakare genom förordning av statsrådet. I nuläget har bestämmelser om behörighetsvillkoren utfärdats på lagnivå. Enligt propositionen (s. 36) och inkommen utredning överensstämmer bestämmelser på författningsnivå med den linje justitiekanslern valt i sitt utlåtande (OKV/22/20/2015). Enligt justitiekanslerns utlåtande krävs bestämmelser på lagnivå bara för de samhälleligt mest betydelsefulla tjänsterna eller tjänster med uppgifter som innebär synnerligen betydande utövning av offentlig makt. I ljuset av de uppgifter som fåtts anser lagutskottet att den lösning som föreslås är ändamålsenlig.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Lagutskottets förslag till beslut:

Riksdagen godkänner lagförslag 1–4 i proposition RP 30/2023 rd utan ändringar.

Helsingfors 16.11.2023

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Juho Eerola saf
medlem Elisa Gebhard sd
medlem Pia Hiltunen sd
medlem Aleksi Jäntti saml
medlem Mari Kaunistola saml
medlem Marko Kilpi saml
medlem Ari Koponen saf
medlem Minja Koskela vänst
medlem Rami Lehtinen saf
medlem Timo Mehtälä cent
medlem Maria Ohisalo gröna
medlem Eemeli Peltonen sd
medlem Susanne Päivärinta saml
medlem Markku Siponen cent
medlem Joakim Vigelius saf
medlem Juha Viitala sd.

Betänkande LaUB 4/2023 rd

Sekreterare var

utskottsråd Mikko Monto.